HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

שית מאה וחד סרי הוי [א]אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום (סימן דמשמ"ק ס"ק): בא דוד והעמידן על אחת עשרה דכתיב [1]מזמור לדוד [ה'] מי יגור באהלך מי ישכון בהר קדשך הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו לא רגל על לשונו לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרובו נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ה' יכבד נשבע להרע ולא ימיר כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם הולך תמים זה אברהם דכתיב [2]התהלך לפני והיה תמים [3]פועל צדק כגון אבא חלקיהו [ב]ודובר אמת בלבבו כגון רב ספרא לא רגל על לשונו זה יעקב אבינו דכתיב [3]אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע לא עשה לרעהו רעה [א][ג]שלא ירד לאומנות חבירו וחרפה לא נשא על קרובו זה המקרב את קרוביו [ד]נבזה בעיניו נמאס זה חזקיהו המלך שגירר עצמות אביו במטה של חבלים ואת [ו]יראי ה' יכבד זה יהושפט מלך יהודה [ב]שבשעה שהיה רואה תלמיד חכם היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו וקורא לו [ז](אבי אבי) רבי רבי מרי מרי נשבע להרע ולא ימיר כר' יוחנן [ח]דא"ר יוחנן אהא בתענית עד שאבא לביתי כספו לא נתן בנשך [ג]אפילו ברבית עובד כוכבים ושוחד על נקי לא לקח כגון ר' ישמעאל בר' יוסי כתיב עושה אלה לא ימוט לעולם [ט]כשהיה ר"ג מגיע למקרא הזה היה בוכה אמר מאן דעביד להו לכולהו הוא דלא ימוט הא חדא מינייהו ימוט [י]אמרו ליה מי כתיב עושה כל אלה עושה אלה כתיב אפילו בחדא מינייהו דאי לא תימא הכי כתיב קרא אחרינא [4]אל תטמאו בכל אלה התם נמי הנוגע בכל אלה הוא דמטמא בחדא מינייהו לא אלא לאו באחת מכל אלה הכא נמי באחת מכל אלו בא ישעיהו והעמידן על שש דכתיב [5]הולך צדקות ודובר מישרים מואס בבצע מעשקות נוער כפיו מתמוך בשוחד אוטם אזנו משמוע דמים ועוצם עיניו מראות ברע הולך צדקות זה אברהם אבינו דכתיב [6]כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' ודובר מישרים [ד]זה שאינו מקניט פני חבירו ברבים מואס בבצע מעשקות [כ]כגון ר' ישמעאל בן אלישע נוער כפיו מתמוך בשוחד כגון ר' ישמעאל בר' יוסי אוטם אזנו משמוע דמים (א) דלא שמע בזילותא דצורבא מרבנן ושתיק כגון [ל]ר"א ברבי שמעון ועוצם עיניו מראות ברע כדרבי חייא בר אבא [מ]דאמר ר' חייא בר אבא [ה]זה שאינו מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה וכתיב [7]הוא מרומים ישכון [וגו'] בא מיכה והעמידן על שלש דכתיב [8]הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם (ה') אלהיך עשות משפט זה הדין אהבת חסד זה גמילות חסדים והצנע לכת זה הוצאת המת והכנסת כלה [נ]והלא דברים קל וחומר ומה דברים שאין דרכן לעשותן בצנעא אמרה תורה והצנע לכת דברים שדרכן לעשותן בצנעא על אחת כמה וכמה חזר ישעיהו והעמידן על שתים שנאמר [9]כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה בא עמוס והעמידן על אחת שנאמר [10]כה אמר ה' לבית ישראל דרשוני וחיו מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אימא דרשוני בכל התורה כולה אלא בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר [11]וצדיק באמונתו יחיה אמר ר' יוסי בר חנינא ארבע גזירות גזר משה רבינו על ישראל באו ארבעה נביאים וביטלום משה אמר [12]וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב בא עמוס וביטלה [שנאמר] [13]חדל נא מי יקום יעקב וגו' וכתיב [14]ניחם ה' על זאת [וגו'] משה אמר [15]ובגוים ההם לא תרגיע בא ירמיה [ע]ואמר [16]הלוך להרגיעו ישראל משה אמר [17]פוקד עון אבות על בנים בא יחזקאל וביטלה [18]הנפש החוטאת היא תמות משה אמר [19]ואבדתם בגוים בא ישעיהו [ע]ואמר [20]והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' אמר רב מסתפינא מהאי קרא ואבדתם בגוים מתקיף לה רב פפא [פ]דלמא כאבידה המתבקשת דכתיב [21]תעיתי כשה אובד בקש עבדך אלא מסיפא [דקרא] [19]ואכלה אתכם ארץ אויביכם מתקיף לה מר זוטרא [פ]דלמא כאכילת קישואין ודילועין וכבר היה ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי [צ]מפלטה [ברחוק] מאה ועשרים מיל והתחילו בוכין ורבי עקיבא משחק אמרו לו מפני מה אתה משחק אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים אמרו לו הללו [ק]כושיים שמשתחוים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט ואנו בית הדום רגלי אלהינו שרוף באש

שית מאה וחד סרי. והיינו דכתיב [ר]תורה צוה לנו משה ושתים מפי הגבורה הרי שית מאה ותליסרי: **מפי הגבורה שמענום.** דכתיב [ש]אחת דבר אלהים ושתים זו [ת]שמענו במכילתא [א]: **והעמידן על אחת עשרה.** שבתחלה היו צדיקים והיו יכולים לקבל עול מצות הרבה אבל דורות האחרונים לא היו צדיקים כל כך ואם באו לשמור כולן אין לך אדם שזוכה ובא דוד והעמידן כו' כדי שיזכו אם יקיימו י"א מצות הללו וכן כל שעה דורות של מטה הולכין וממעטין אותו: **רב ספרא.** בשאלתות דרב אחאי [ב] (שאילתא לו) והכי הוה עובדא דרב ספרא היה לו חפץ אחד למכור ובא אדם אחד לפניו בשעה שהיה קורא ק"ש ואמר לו תן לי החפץ בכך וכך דמים ולא ענהו מפני שהיה קורא ק"ש כסבור זה שלא היה רוצה ליתנו בדמים הללו והוסיף אמר תנהו לי בכך יותר לאחר שסיים ק"ש אמר לו טול החפץ בדמים שאמרת בראשונה שבאותן דמים היה דעתי ליתנם לך: **(אף) לא רגל על לשונו [כו'].** לא רצה לשקר מתחלה שאמר אולי ימושני [אבי] אלא שאמו הכריחתו ועל פי הדבור דכתיב [ג]עלי קללתך בני ומתרגמינן אלי אתאמר בנבואה [דלא ייתון לווטיא עלך ברי]: **וחרפה לא נשא על קרובו.** לא סבל חרפת קרובו: **נבזה בעיניו נמאס.** הנמאס להקב"ה נבזה הוא בעיניו של אדם זה חזקיהו שנבזה היה בעיניו אביו שנמאס בעבודת כוכבים: **שגיררו במטה של חבלים.** גמרא היא [ד] ולא קרא: **(וקורא לו רבי רבי): ואפילו לעובד כוכבים.** כדי שלא ימשוך ויבוא להלוות לישראל ברבית: **שוחד על נקי לא לקח.** אפילו שוחד שהיה רשאי ליקח: **כגון ר' ישמעאל ברבי יוסי.** שהיה אריסו מביא לו משלו [קודם זמנו] ולא רצה ליקח כדי להיות לו דיין [ה]: **בבצע מעשקות.** שלא רצה ליטול לעצמו ראשית הגז שהביא לו אדם אחד שבא לדון לפניו אע"ג דהוה כהן רבי ישמעאל בן אלישע משום דדמי כאילו עושקו לכהן שהיה רגיל זה ליתן לו מתנותיו: **אוטם אזנו משמוע דמים.** אזנו [ו]חתומה וסתומה בדבר זה שלא ישמע בה דבר גנאי ושותק והיינו דמים לשון שתיקה: **כגון רבי אלעזר ברבי שמעון.** בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פד:) דנפק ריחשא מאודניה ואיתחזי לאיתתיה בחלמא ואמר לה האי דשמעית בזילותא דצורבא מרבנן ולא מחאי כדמבעי לי אלמא בחייו הוה רגיל לדקדק בכך ולפיכך הקפיד הקב"ה עליו על אותו הפעם שלא מיחה: **זו הוצאת המת והכנסת הכלה.** דכתיב בהו לכת טוב ללכת אל בית אבל מלכת וגו' [ז]: **בא ישעיה בן אמוץ.** כל שעה דורות של מטה היו מתמעטין: **חדל נא.** אותה ברכה שאמר משה וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב כלומר אימתי ישכון ישראל בטח כשיהיו צדיקים כעין יעקב: **מי יקום יעקב.** מי יוכל להיות חסיד כיעקב כי קטן הוא קטנים הם הטובים שיהיו צדיקים כיעקב:

מכאן ואילך מפירוש רבינו גרשום

הלוך להרגיעו ישראל. שיהא להם מנוחה בגלותן: **בשופר גדול וגו'.** ובאו האובדים בארץ מלמד שלא יהו אבודים בין העובדי כוכבים: **כאבידה המתבקשת.** ונמצאת לאחר זמן: **כאכילת קשואין ודלועין.** שאוכלים מקצתם ומקצתם אין אוכלין: **מפלטירו.** בית של רומי: [ח]**ומה לעוברי רצונו כך.** שמשתחוים לעבודת כוכבים שלהם יושבים בהשקט ושלוה ישראל שעושין רצונו על אחת כמה וכמה שישלם להם שכר טוב: **קרעו בגדיהם.** דדינו ליעבד הכי: **והלא אוריה במקדש ראשון היה.** ככתוב בספר מלכים [ט]: **זכריה.** מנביאים אחרונים היה שהיה במקדש שני: **תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה.** כלומר שפורענות שניבא אוריה שאמר ירושלים לעיים תהיה והר הבית לבמות יער [י]נתקיים כמו כן עתיד להתקיים דברי ניחומים של זכריה שיבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן סלה:

הדרן עלך אלו הן הלוקין
וסליקא לה מסכת מכות

מסורת הש"ס

א) [הוריות ח.], ב) [תענית כג.], ג) ב"ב פח., ד) [סנהדרין פא.], ה) שם מז., ו) [כתובות קג:], ז) [בע"י ל"ג], ח) [תענית יב.], ט) סנהדרין פא., י) נ"א א"ל ר"ע אלא מעתה אל תטמאו בכל אלה ובכולהו אין כו', כ) [כתובות קה:], ל) [ב"מ פד:], מ) ב"ב נז:, נ) [סוכה מט:], ס) [ג"ז שם], ע) [בע"י ובטלה], פ) [בע"י ואיתימא רב אשי], צ) נ"א מפטילום, ק) [בס"א: גוים], ר) [דברים לג], ש) [תהלים סב], ת) [נ"ל שמעתי], א) [דרשב"י יתרו], ב) [פרשת ויחי], ג) [בראשית כז] ד) [פסחים נו.], ה) [כתובות קה:], ו) ס"י אטומה, ז) [קהלת ז] ח) [מכאן שייך לע"ב], ט) [ב טז] י) [מיכה ג]

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ה מהל' דעות הלכה יג]:

קלו ב מיי' פ"ג מהל' מלכים הל' ה:

ג [מיי' פ"ה מהל' מלוה הל"ב טוש"ע י"ד סי' קנט סעיף א]:

ד מיי' פ"ו מהל' דעות הל"ח פ"ג מהל' חובל הל"ז טוש"ע חו"מ סי' תכ סעיף לט]:

קלז ה מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הלכה כא סמג לאוין קכו טוש"ע אה"ע סי' כא סעיף א:

תורה אור השלם

1. (א) מִזְמוֹר לְדָוִד יְיָ מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ: (ב) הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל צֶדֶק וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ: (ג) לֹא רָגַל עַל לְשֹׁנוֹ לֹא עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה וְחֶרְפָּה לֹא נָשָׂא עַל קְרֹבוֹ: (ד) נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס וְאֶת יִרְאֵי יְיָ יְכַבֵּד נִשְׁבַּע לְהָרַע וְלֹא יָמִר: (ה) כַּסְפּוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשֹׁחַד עַל נָקִי לֹא לָקָח עֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם: תהלים טו

2. וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא יְיָ אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שַׁדַּי הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים: בראשית יז א

3. אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה: בראשית כז יב

4. אַל תִּטַּמְּאוּ בְּכָל אֵלֶּה כִּי בְכָל אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם: ויקרא יח כד

5. הֹלֵךְ צְדָקוֹת וְדֹבֵר מֵישָׁרִים מֹאֵס בְּבֶצַע מַעֲשַׁקּוֹת נֹעֵר כַּפָּיו מִתְּמֹךְ בַּשֹּׁחַד אֹטֵם אָזְנוֹ מִשְּׁמֹעַ דָּמִים וְעֹצֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע: ישעיהו לג טו

6. כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְיָ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְיָ עַל אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו: בראשית יח יט

7. הוּא מְרוֹמִים יִשְׁכֹּן מְצָדוֹת סְלָעִים מִשְׂגַּבּוֹ לַחְמוֹ נִתָּן מֵימָיו נֶאֱמָנִים: ישעיהו לג טז

8. הִגִּיד לְךָ אָדָם מַה טּוֹב וּמָה יְיָ דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ: מיכה ו ח

9. כֹּה אָמַר יְיָ שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: ישעיהו נו א

10. כִּי כֹה אָמַר יְיָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל דִּרְשׁוּנִי וִחְיוּ: עמוס ה ד

11. הִנֵּה עֻפְּלָה לֹא יָשְׁרָה נַפְשׁוֹ בּוֹ וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה: חבקוק ב ד

12. וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אַף שָׁמָיו יַעַרְפוּ טָל: דברים לג כח

13. וָאֹמַר אֲדֹנָי יְיָ חֲדַל נָא מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטֹן הוּא: עמוס ז ה

14. נִחַם יְיָ עַל זֹאת לֹא תִהְיֶה אָמַר יְיָ: עמוס ז ג

15. וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תַרְגִּיעַ וְלֹא יִהְיֶה מָנוֹחַ לְכַף רַגְלֶךָ וְנָתַן יְיָ לְךָ שָׁם לֵב רַגָּז וְכִלְיוֹן עֵינַיִם וְדַאֲבוֹן נָפֶשׁ: דברים כח סה

16. כֹּה אָמַר יְיָ מָצָא חֵן בַּמִּדְבָּר עַם שְׂרִידֵי חָרֶב הָלוֹךְ לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל: ירמיהו לא א

17. נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים וְעַל בְּנֵי בָנִים עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים: שמות לד ז

18. הֵן כָּל הַנְּפָשׁוֹת לִי הֵנָּה כְּנֶפֶשׁ הָאָב וּכְנֶפֶשׁ הַבֵּן לִי הֵנָּה הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָמוּת: יחזקאל יח ד

19. וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם: ויקרא כו לח

20. וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַייָ בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלָםִ: ישעיהו כז יג

21. תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: תהלים קיט קעו

גליון הש"ס

גמ' שלא ירד לאומנות חבירו. עיין ב"ב דף כ ע"ב וסנהדרין דף פא ע"א: שם אפי' ברבית עובד כוכבים. כדאיתא בבא מציעא דף ע ע"ב: שם דלמא כאבידה המתבקשת. סנהדרין דף קט ע"ב:

הגהות הב"ח

(א) גמרא משמוע דמים כגון ר"א בר' שמעון דלא שמע בזילותא דצורבא מרבנן:

מוסף רש"י

במטה של חבלים. דרך בזיון, מפני שהיה אביו רשע וביזהו לעיני כל כדי שיתייסרו האחרים, ולכבוד עצמו לא חש, ומפני כבוד אב נמי ליכא למיחש, דנשיא בעמך כתיב, בעושה מעשה עמך. נבזה בעיניו, הוא עצמו נתבזה ונמאס בפני עצמו, שלא חש לכבודו במקום קידוש השם (סנהדרין מז.). **אהא בתענית עד שאבא לביתי.** פעמים שהיה אומר אהא בתענית כו' (תענית יב.). **שאינו מסתכל.** כשהוא הולך על שפת הנהר (רשב"ם ב"ב נז:). **הוצאת המת והכנסת כלה.** דכתיב בהו לכת, טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה (קהלת ז) אף שם צריך הצנע, לסעוד (נ"ל לספוד) במדה נאה ולשמוח במדה נאה ולא להנהיג קלות ראש בעצמו, וי"א אם צריך לבזבז להוצאת מת עני או להכנסת כלה ענייה יעשה בצנעא, ולא לימא קמי מאן דלא ידע דעבדי כן, וכן מפרש בשאילתות דרב אחאי (סוכה מט:). **דברים שדרכן לעשותן בצנעא.** כגון צדקה הניתנת לעני בסתר שאין צריך להודיע לשום אדם, מה שאין כן במת ובכלה לפי שאחרים מתעסקין בהן ויודעין היאך משל מי (שם).